

**UZLUKSIZ TA'LIM TIZIMIDA MA'NAVIY TARBIYANI
SHAKLLANTIRISH VA RIVOJLANTIRISHNING DOLZARB
VAZIFALARI**

Islamova Fotima Shamsiddinovna
Xalqaro Nordik universiteti
Pedagogika kafedrası katta o'qituvchisi
Kaala2006@mail.ru

Abduqunduzova Gulsora Alisherovna
Xalqaro Nordik universiteti
1-kurs maxsus pedagogika yo'nalishi talabasi
gulsoraabduqunduzova@gmail.com

Annotatsiya

Ushbu maqolada ma'naviy tarbiyaning tarixiy asoslari va uzluksiz ta'lim tizimidagi ma'naviy tarbiyaning shakllanib borishida o'qituvchi mahoratining qanchalik muhimligi haqida so'z boradi. Shuningdek, ma'naviy tarbiyaning jtimoiy munosabatlarda va boshqa jabhalarda o'quvchi yoshlar kamolotidagi ahamiyati ilmiy-pedagogik jihatdan asoslab berilgan. Maqolada adabiyotlarni har tomonlama tahlil qilish va amaliy kuzatishlar orqali O'zbekistondagi mavjud ma'naviy tarbiyaning uzluksiz ta'lim tizimiga kirishi o'rganilgan bo'lib, milliy-ma'naviy tarbiyani ta'lim doirasiga integratsiyalashda qo'llaniladigan yondashuvlar haqida ham fikr yuritilgan. Natijalar Yangi O'zbekiston yoshlarini rivojlanishiga ta'sirini ta'kidlaydi.

Kalit so'zlar: Yoshlar tarbiyasi, ta'lim tizimi, axloqiy me'yorlar, pedagoglar, istiqbollar, xalqaro tajriba almashish, ta'lim-tarbiya metodlari, axloqiy me'yorlar.

Bugungi rivohlanib borayotgan Yangi O'zbekistonda ilm-fan va texnologiyaning takomillashishi nafaqat ta'limga, balki ma'naviy tarbiyani ham shakllanishiga katta e'tibor qaratishni taqozo etmoqda. Shuni ham aytishimiz kerakki, uzluksiz ta'lim tizimida yoshlarning ma'naviy tarbiyasi, uning milliy qadriyatlar asosida rivojlanib

International Conference on Economics, Finance, Banking and Management

Hosted online from Paris, France

Website: econfseries.com

24th June, 2025

borishi bugungi kunning dolzarb masalasiga aylanib qolmoqda. Uzluksiz ta'lim tizimida ya'ni, maktabgacha ta'limdan boshlab, oliy ta'lim va undan keyingi ta'lim tizimlarida ham shaxsda ma'naviy tarbiyaning yuksak darajada bo'lishi juda muhim omil hisoblanadi.

Ma'naviy tarbiya shaxsni ezgulikka, vatanparvarlikka, insonparvarlik kabi juda muhim fazilatlarni rivojlantirish jarayoni hisoblanib, har tomonlama yetuk shaxsni tarbiyalashimiz va uni o'z vataniga, insoniyatga sadoqatli qilib yetishtirishimizda juda muhimdir.

Uzluksiz ta'lim tizimida ma'naviy tarbiyani shakllantirishda albatta, pedagoglarning o'rni beqiyos. Ular yoshlarga tarixiy shaxslarni hayoti va fazilatlari asosida ta'lim berishsa, badiiy adabiyotlar, teatr va san'at orqali ularning estetik didlarini rivojlantirishsa va milliy urf-odatlar orqali ularda o'zligiga bo'lgan hurmatni shakllantirib borishsa, ma'naviy tarbiya ham yuksak darajda rivojlanib boradi.

Hozirgi sharoitda yoshlarni ochiq fikrlaydigan va dunyoqarashi keng qilib tarbiyalash va ta'lim berish juda zarur. Pedagoglar yoshlarning dunyoqarashi va axloqiy fazilatlarining rivojlanishida asosiy ro'lda turadi. O'qituvchining shaxsiy namunasi, uning nutqi, odobi va qadriyatlarga munosabati o'quvchilarda ongli ravishda o'z aksini topadi. Maktabgacha ta'limdan boshlab oliy ta'limgacha bo'lgan ta'lim jarayonlarda pedagog o'z faoliyatini yoshlarning yosh xususiyatlari va rivojlanish bosqishlarini inobatga olgan holda ma'naviy tarbiyaga alohida e'tibor berishi juda muhim. Pedagog bolalarda boshlang'ich ta'limdanoq o'quvchilar jamoasini tog'ri tashkil eta olsa, tashkiliy faoliyatlarda ularni har tomonlama qo'llab-quvvatlasa va o'quvchilar o'rtasida psixologik iqlim yarata olsagina ma'naviy tarbiya rivojlanib boradi. Albatta, ushbu jarayonlarni to'g'ri tashkil etish uchun pedagogdan faqat kasbiy mahorat emas balki, ma'naviy tayyorgarlik ham talab etiladi. Pedagog ma'naviy jihatdan yetuk bo'lsa zamonaviy bilim va ma'naviy tarbiyani yangicha metodlar orqali olib borsa, bu bolalarda ma'naviy tarbiyani osongina shakllanishidan darak beradi.

Shuni ham ta'kidlab o'tishimiz kerakki, ba'zi ta'lim muassasalarida pedagoglar, oilalarda esa ba'zi ota onalar o'z ustilarida muntazam ishlamasliklari, ma'naviy yetuklik va insoniy fazilatlarni rivojlantirishga yetarli ahamiyat bermasliklari

International Conference on Economics, Finance, Banking and Management

Hosted online from Paris, France

Website: econfseries.com

24th June, 2025

natijasida yoshlar uchun namuna bo'la olisholmaydilar va bunda yoshlarning ma'naviy tarbiyasida ham ko'zga ko'rinarli nuqsonlar paydo bo'ladi. O'qituvchi o'z fanidan yetarli bilimga ega bo'lishi mumkin lekin, ma'naviy axloqiy fazilatlariga befarq bo'lsa, uning ta'sirchanlik kuchi kamayadi. Bunga misol qilib shuni aytishim mumkinki, o'qituvchilar bolalarda psixologik iqlimni to'g'ri yarata olmasalar, o'quvchilarning o'rtasida turli nizolar kelib chiqadi. Ya'ni tadbirlar yoki loyihalarga qatnashishda o'qituvchi sinfning fikrini tinglamasa, ularning hissiyotlariga e'tibor bermasa va sust o'zlashtiruvchi o'quvchilarni ushbu loyiha va tadbirlarda qo'llab-quvvatlamasa ma'naviy tarbiyaning nuqsonlari ko'payib boraveradi va yoshlarda bir-birlariga bo'lgan o'zaro hurmat, ishonch kabi tushunchalar yo'qolib ketadi. Shuningdek, ba'zi oilalarda farzand tarbiyasi ikkinchi o'ringa tushib qolmoqda. Ijtimoiy va iqtisodiy muammolar ota-onani farzand bilan yaqin muloqotdan chetlashtirmoqda. Raqamli texnologiyalar va ijtimoiy tarmoqlarning salbiy ta'sirida bolalar va o'smirlar virtual dunyoda ko'proq vaqt o'tkazmoqda, bu esa hayotning muhim qadriyatlarini anglashga xalaqit beradi. Ijtimoiy tarmoqlarda joylanayotgan va yoshlar tomonidan faol kuzatilayotgan ko'p kontentlar ma'naviy qadriyatlarga zid bo'lgan g'oyalarni targ'ib qiladi.

Ta'lim muassasalarida esa tarbiya ishlarining yetarlicha tizimli olib borilmasligi natijasida darslarda ko'proq bilimga urg'u beriladi, tarbiya esa ikkinchi darajali bo'lib qolmoqda. O'qituvchilarning pedagogik mahorati, tarbiyaviy yondashuvi har doim ham yetarli darajada emas. Zamonaviy hayot tezligi va madaniyatsizlik virusining tarqalishibbilan g'arbcha hayot tarziga ko'r-ko'rona ergashish kuchayib bormoqda. Milliy urf-odat, odob-axloq me'yorlariga nisbatan loqaydlik kuchaymoqda. Yoshlarda hayotga nisbatan maqsadsizlik va mustaqil fikrning yetishmasligida ko'pgina yoshlar o'z oldiga ma'naviy yoki hayotiy yuksak maqsad qo'ya olmayapti. Bunday holat ma'naviy tarbiyani shakllantirish va rivojlantirishning dolzarb masalaga aylanayotganini ko'rsatmoqda.

Pedagoglar ko'p yillik ish stajiga va yuksak darajada kasbiy mahoratga ega bo'lishlari muhim, lekin ma'naviy tarbiyani to'g'ri tashkil eta olish qobiliyatiga ham egamilar? Ushbu savolga to'laqonli javob topilsagina, yoshlarda uzluksiz ta'lim bilan birgalikda ma'naviy tarbiya ham rivojlanib boradi. Axir aytishadiku: "Ta'lim

- bu bilim berish, tarbiya esa insonni hayotga tayyorlashdir. Tarbiyasiz ta'lim - daraxtsiz bog'ga o'xshaydi".

Oilaviy muhitida tarbiyaningning zaiflashuvi

Oilaviy muhitning zaiflashuvi
bolalarning tarbiyasiga ta'sir qiladi

Yoshlarda maqsadsizlik va mustaqil fikr yetishmovchiligi

Yoshlarda maqsadsizlik va
mustaqillik
yetishmovchiligi
ma'naviy qadriyatlarga
ta'sir qiladi

Zamonaviy hayot tezligi va madaniyatsizlik

Zamonaviy hayot tezligi va
madaniyatsizlik milliy
qadriyatlarni buzadi

Raqamli texnologiyalarning salbiy ta'siri

Raqamli texnologiyalar va
ijtimoiy tarmoqlar
an'anaviy qadriyatlarini
buzadi

Ta'lim muassasalarida tarbiyaviy ishning yetishmasligi

Ta'lim muassasalarida tarbiyaviy
ishning yetishmasligi axloqiy
qadriyatlarga ta'sir qiladi

Bugungi kundagi yoshlarning ijtimoiy va ma'naviy befarqlikda ulg'ayishlari, axloqiy qadriyatlarga nisbatan sovuqqonligi, turli giyohvandlik moddalarning keng tarqalayotganligi bularning hammasi ma'naviy tarbiyadagi nuqsonlar tufaylidir.

Mening fikrimcha, pedagoglar faoliyatida malaka oshirish tizimini yangicha yondashuvlar orqali takomillashtirilsa, yoshlarning ta'limi va tarbiyasi bo'yicha doimiy tarzda xalqaro tajribalar almashinuvi yo'lga qo'yilsa va eng muhimi pedagoglarning attestatsiya imtihonlarida faqat kasbiy bilimlari sinovdan o'tkazilmay, ularning yoshlarda qay darajada ma'naviy tarbiyani shakllantira olish qobiliyatlari ham sinovdan o'tkazilsa maqsadga muvofiq bo'lar edi. Agar yuqorida sanab o'tilgan jarayonlar uzluksiz tarzda yo'lga qo'yilsa, nafaqat yoshlarning

ma'naviy tarbiyasida balki uzluksiz ta'lim tizimida ham yuksak darajada rivojlanishni kuzatishimiz mumkin bo'ladi.

Uzluksiz ta'lim tizimida pedagoglarning attestatsiya imtihonlarida ularning yoshlarda qay darajada ma'naviy tarbiyani shakllantira olish qobiliyatini tekshirish yo'lga qo'yilsagina, yoshlarda ma'naviy ong va qadriyatlar shakllanadi chunki, bu fazilatlarni bola faqat oilasidan olibgina qolmay, o'qituvchisidan ham namuna qilib oladi. Shu yo'sinda pedagoglarning mahoratlari oshib borsa, yoshlar ijtimoiy ma'suliyatni his etadilar ya'ni, o'z oilasi va Vatani oldida javobgarlikni his qilishadi, befarq bo'lishmaydi. Bungunki kunda dolzarb muammoga aylanib borayotgan, salbiy illatlar zo'ravonlik, giyohvandlik kabi salbiy hodisalarga nisbatan kuchli immunitet hosil bo'ladi va shu tarzda mustaqil va ijobiy fikrlaydigan avlod yetishib chiqadi. Bu esa o'z-o'zidan jamiyatimizda kuchli rivojlanishga olib keladi. Qisqacha qilib aytganda, o'qituvchilar ma'naviy tarbiyani berishga jiddiy tayyorlansa va bu tizim adolatli ishlasa, jamiyat ko'proq madaniyatli, adolatli, taraqqiy etgan va mustahkam bo'ladi.

- **Yaponiyaning** maktablarida bolalarga tozalikka rioya qilish, kattalarga hurmat, tartib va ijtimoiy ma'suliyatni o'rgatish asosiy o'rinda turadi.
- **Janubiy Koreyada** ta'lim tizimi va oilalarda odob-axloq, madaniyat va qattiq mehnat qadriyatlari talqin qilinadi.
- **Norvegiya davlatida** esa, shaxsiy erkinlik inson huquqlari va o'zaro hurmat tarbiyaning markazida turadi.
- **Finlandiyada** ham har bir shaxsning ruhiy rivojlanishi va jamiyatda o'z o'rnini topishi muhim deb qaraladi.

Bundan shuni tushinishimiz mumkinki, rivojlangan davlatlarning aksariyati nafaqat ta'lim jihatidan, balki ma'naviy tarbiya jihatidan ham o'z ustunligini ko'rsatmoqda. Shu bois, bizning mamlakatimizda ham o'z kelajagimiz uchun yosh avlodning ma'naviy rivojlanishiga katta e'tibor qaratishimiz zarur.

Albatta, yana bir muhim narsani e'tibordan chetda qoldirmasligimiz zarur, ya'ni yoshlarning ma'naviy tarbiyasi bilan shug'ullanish faqat maktab yoki universitet vazifasi emas. Oila va jamiyat ham yoshlarning ma'naviy tarbiyasi yuksak darajada bo'lib ulg'ayishlarida muhim ahamiyatga ega. Bolani yoshligidan oilasi uning ma'naviy jihatdan nuqsonlarsiz bo'lishini ta'minlasa va bunga

pedagoglar ham befarq bo'lishmasa, jamiyatning barcha jabhalarida yuksalish bo'ladi. Shuningdek, **Ma'naviy-axloqiy tarbiyani oshirishda oila - tarbiyaning birinchi maktabi hisoblanadi. Mazkur muammoning bartaraf etish yo'li sifatida birinchidan, ota-onalarga psixologik-pedagogik bilim beruvchi seminarlar tashkil etish, farzand bilan mehrlil va mas'uliyatli muloqotga e'tiborni kuchaytirish lozim.**

Ikkinchidan, **maktab va o'qituvchi rolini kuchaytirish lozim. Bunda darslardan tashqari tarbiyaviy soatlar, davra suhbatlari va dramatizatsiyalashgan o'yinlar o'tkazib turish, har bir fan o'qituvchisining darslariga ma'naviy-axloqiy qadriyatlar integratsiya qilinishi kerak.**

Uchinchidan, **ma'naviy yetakchilarni maxsus tayyorgarligini oshirish lozim. Bunda mahalladan, maktabdan chiqqan namunali yoshlar faoliyatini ommalashtirish, o'quvchilar orasida liderlik salohiyati bor bolalarga tarbiyaviy tashabbuslar berish, media va madaniyat vositalaridan to'g'ri foydalanish ko'nikmalarini hosil qilish, ma'naviy film, kitob, audio va video kontentlar asosida diskussiya tashkil etish, mobil ilovalar orqali ijobiy qadriyatlarni targ'ib qilish (masalan, kunlik hadis, odob darslari ilovasi) kerak.**

To'rtinchidan, **innovatsion yondashuvlar asosida ma'naviy-axloqiy tarbiyaga oid interaktiv platformalar yaratish, tarbiya jarayoniga teatr, animatsiya, musiqiy vositalarni jalb etish maqsadga muvofiq bo'lar edi.**

Bugungi kunda ma'naviy tarbiya har qachongidan ham muhimroq. Yoshlarda axloqiy qadriyatlar sustlashayotgan bo'lsa, bu - jamiyatning e'tiborini yo'qotayotganidan dalolat. Barcha bo'g'inlar - oila, maktab, mahalla, ommaviy axborot vositalari, ijtimoiy tarmoqlar birgalikda harakat qilgandagina bu muammoni hal etish mumkin.

Xulosa qilib shuni aytishim mumkinki, bugungi globallashtirish davrida uzluksiz ta'lim bilan bir qatorda ma'naviy tarbiya ham alohida ahamiyat kasb etmoqda. Jamiyatda faqatgina ilmiy bilim va yangi texnologiyalar emas, axloqiy fazilatlar va ruhiy yetuklik ham jamiyat taraqqiyotining asosi hisoblanadi. Yuqorida ko'rib o'tkanimizdek dunyodagi ilg'or davlatlarning ta'lim tizimida ma'naviy tarbiyaga katta e'tibor bergan holda yoshlarni nafaqat bilimli, balki ijtimoiy mas'uliyatli, madaniyatli, fuqarolik burchini his qiladigan shaxs sifatida voyaga

yetkazmoqdalar. Biz ham o'z yurtimizda ushbu yondashuvlarni va berilgan tavsiyalarni qo'llasak, kelajakda ilmi va ma'naviy yetuk jamiyatni shakllantirishga to'laqonli erishgan bo'lamiz va albatta talimda va boshqa sohalarda ham yuqori natijalarga erishamiz deb hisoblasak bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Maxkamov, U. I., & Ismoilova, D. M (2021). Umumiy o'rta ta'lim maktablarida tarbiyaviy ishlarning shakllari va usullari. Academic research in educational sciences, 2(4), 380-386.
2. Ulfat, M., & Dlafruz, I (2020). Tarbiya- yuksak ma'naviyat beshigi. Academic research in educational sciences.
3. Maktabgacha ta'lim tashkilotlari pedagoglarining malaka oshirish tizimini takomillashtirish: dolzarb masalalar, nazariy yondashuvlar va istiqbollar. Abdunazarova N. F. maqolasi.
4. Valiyeva Feruza Rashidovna, Abdunazarova Nargiza Fatxullayevna, Zakirov Alisher Akbarovich SCOPUS. The importance of ensuring the mental, physical, spiritual development of educators of pre-school educational organizations.
5. Uzluksiz ma'naviy tarbiya jarayonida o'qituvchi mahorati. N,U. Maxkamova maqolasi.